

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Факультет мистецтв і художньо-освітніх технологій
Кафедра вокально-хорової підготовки, теорії та методики музичної освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: «**ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ
ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ НА ІНТЕГРОВАНИХ УРОКАХ МУЗИЧНОГО
МИСТЕЦТВА**»

Студентки 2 курсу МСОМСЗ групи

Спеціальності: 014 Середня освіта

Галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Ступеня вищої освіти: магістр

Торлупи-Гори Богдани

Науковий керівник:

Онофрійчук Людмила Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, доцент

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____

(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____

(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (ініціали, прізвище)

_____ (ініціали, прізвище)

Вінниця – 2021 рік

ЗМІСТ

| | |
|---|----------|
| ВСТУП..... | 2 |
| РОЗДІЛ I. ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ОСОБИСТОСТІ В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ..... | |
| 1.1. Психолого-педагогічна характеристика пізнавального інтересу особистості..... | |
| 1.2. Інтегрований урок як засіб покращення рівня і якості знань учнів..... | |
| 1.3. Потенційні можливості інтегрованих уроків у формуванні пізнавального інтересу учнів..... | |
| РОЗДІЛ II. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА ПО ФОРМУВАННЮ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ НА ІНТЕГРОВАНИХ УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА..... | |
| 2.1. Діагностика сформованості пізнавального інтересу учнів підліткового віку..... | |
| 2.2. Педагогічні умови формування пізнавального інтересу учнів підліткового віку..... | |
| 2.3. Методи формування пізнавального інтересу учнів підліткового віку на інтегрованих уроках музичного мистецтва..... | |
| ВИСНОВКИ..... | |
| СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... | |
| ДОДАТКИ..... | |

ВСТУП

Якість сучасного навчання зумовлює багато чинників, зокрема: майстерність вчителів, рівень методичної освіти, взаємовідносини батьків-вчителів-дітей, атмосфера шкільного життя і т. п. Проте все це не грає великої ролі, якщо учні будуть байдужими до навчання, а виклад матеріалу не збудить їх почуття та радість пізнання.

Саме завдяки інтересу дитина проникає в суть предмета чи явища, в її розумі створюються логічні зв'язки і, прикладаючи зусилля, вона досягає розуміння, яке приносить їй радість та бажання дізнатись щось нове. Так досягається основна мета навчання, що полягає не тільки в збагаченні новими знаннями, а й формування особистості.

Тож вивченню інтересів дітей присвятили багато праць видатні психологи та педагоги. У ряді праць пізнавальний інтерес вивчався як засіб виховання та навчання.

На даний момент є чимало рекомендацій літератури щодо пізнавальних інтересів на уроках музичного мистецтва і не тільки (Л. Булатова, О. Ороновська, В. Федорук). У формуванні пізнавального інтересу вагомую роль відіграє мистецька освіта, що дозволяє пізнавати світ цілісно та ціннісно. В такій тематиці працювали Е. Абдулліна, Н. Гузій, Д. Кабалевський, Л. Масол, О. Рудницька, Л. Хлебнікова.

Періодом формування пізнавального інтересу, прагнення до самостійної музичної діяльності психологи Л. Виготський, І. Дубровіна зазначають підлітковий вік. Саме в середній школі учні зустрічаються з новими завданнями, які потребують вміння зіставляти та аналізувати літературні, музичні образи серед різних стилів та жанрів. Вирішення цих та інших завдань дає підставу для використання нових сучасних підходів, зокрема інтегрованого навчання.

Це і зумовило нас обрати тему дослідження: **«Формування пізнавального інтересу учнів підліткового віку на інтегрованих уроках музичного мистецтва»**

Об'єкт дослідження – процес формування пізнавального інтересу підлітків.

Предметом дослідження є методи формування пізнавального інтересу підлітків на інтегрованих уроках музичного мистецтва.

Мета дослідження – розробити та теоретично обґрунтувати методи формування пізнавального інтересу учнів підліткового віку на інтегрованих уроках музичного мистецтва.

Окреслені мета і предмет дослідження зумовили постановку таких основних **завдань**:

1. Аналіз досліджуваної проблеми в теорії мистецької освіти.
2. Окреслити структуру пізнавального інтересу підлітків на уроках музичного мистецтва.
3. Визначити критерії, показники та рівневі характеристики сформованості пізнавального інтересу учнів підліткового віку.
4. Охарактеризувати інтегроване навчання та педагогічні умови, особливості їхнього застосування на уроках музичного мистецтва з метою формування пізнавального інтересу підлітків загальноосвітньої школи.
5. Розробити методи формування пізнавального інтересу учнів підліткового віку на уроках музичного мистецтва засобами інтегрованого навчання та експериментально перевірити.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети і розв'язання визначених задач нами використовувалися методи, а саме:

- *Теоретичні методи* – аналіз нормативних документів, психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження; вивчення й узагальнення передового педагогічного досвіду вчителів музичного мистецтва щодо формування пізнавального інтересу учнів підліткового віку на уроках музичного мистецтва.

- *Емпіричні методи* – діагностичні (визначення рівня сформованості пізнавального інтересу учнів підліткового віку на уроках музичного мистецтва).

Теоретичне значення дослідження полягає у розробці і теоретичному обґрунтуванні методики формування пізнавального інтересу підлітків на інтегрованих уроках музичного мистецтва.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання описаної методики в практиці викладання уроків музичного мистецтва в загальноосвітніх школах, що забезпечить ефективність розвитку пізнавального інтересу учнів.

Експериментальна база дослідження. Хмельницькій приватний ліцей «Мої обрії». Експериментальна робота здійснювалася протягом 2 років. На різних етапах експериментальної роботи було охоплено 70 осіб, серед них учні 5-8 класів.

Апробація та впровадження результатів дослідження здійснювалася протягом усього періоду виконання дослідження. Основні положення дипломної роботи висвітлювалися на науково-практичних конференціях:

Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених та студентів «Музичне мистецтво і освіта: досвід та інноваційні шляхи розвитку» (м. Вінниця, 2021 р.) та *Звітній науково-практичній конференції викладачів і студентів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського* (2021 р.). За матеріалами дослідження опубліковано 2 статті.

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки наукової роботи викладено у двох одноосібних наукових публікаціях автора:

1. Торлупа-Гора Б. В. Методи формування пізнавального інтересу школярів у музичній діяльності /«Музичне мистецтво і освіта: досвід та інноваційні шляхи розвитку»: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів (м. Вінниця, 2021 р.).

2. Торлупа-Гора Б. В. Педагогічні умови як необхідна складова ефективності інтегрованого уроку музичного мистецтва /Звітна науково-практична

конференція викладачів і студентів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (2021 р.).

Структура роботи зумовлена логікою дослідження і складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел (58 позицій). Загалом обсяг роботи складає 65 сторінок.

ВИСНОВКИ

Дане дослідження ми спрямували на вивчення формування пізнавального інтересу на інтегрованих уроках музичного мистецтва учнів підліткового віку. Адже саме у цьому віці формується світогляд та утверджується самосвідомість, а діяльність стає все більше спрямованою та соціально вмотивованою.

Аналізуючи науково-методичні, педагогічні, мистецтвознавчі праці було з'ясовано достатньо глибоке дослідження творчого розвитку підлітка засобами мистецтва. Науковці в цих сферах звертали особливу увагу на особистість підлітка та його розвиток, який передбачає вираження його уподобань та інтересів у мистецтві, а також вплив останнього на його розвиток.

Проте питання розвитку пізнавального інтересу на інтегрованих уроках музики і досі залишається відкритим для подальших досліджень та науково-педагогічних пошуків.

Пізнавальний інтерес – це явище, що лежить в основі спонукання особистості отримувати і осмислювати знання, що є в навколишньому світі, вміти їх правильно застосовувати, знаходити шляхи для вирішення проблем, отримуючи при цьому задоволення від діяльності. Тож цю якість важливо ціленаправлено зрощувати та формувати в процесі навчання учня.

В світлі розвитку пізнавального інтересу за допомогою інтеграції зробили наступні висновки:

1. В освіті та психології поняття «інтеграція» має два значення: як мета навчання (створює цілісне уявлення про навколишній світ) та як засіб навчання (створює загальний фундамент «дифузії» знань)
2. Своїм підґрунтям інтеграція має загальні для декількох дисциплін знання, наукові ідеї та концепції, що мають якісну комунікацію і дають цілісне уявлення про те чи інше ствердження. Вона є ефективною та діючою моделлю активізації інтелектуальної діяльності та зобов'язує до

застосування різних форм навчання, які в свою чергу мають вплив на якісне сприйняття нового матеріалу.

3. Інтеграція також здійснюється через міжпредметні зв'язки - це те спільне між предметами та у змісті навчально-виховного процесу, які створюють широкий спектр «спільного» дидактичного матеріалу та бінарні уроки.
4. Інтеграція має три функції для її ефективного впровадження – освітня, методологічна та розвиваюча.

Для якісного впровадження інтеграції ми виокремили таку дію як впровадження певних педагогічних умов: предметно-просторового оточення, системне та послідовне викладання інформації «від простого до складного», врахування особливостей підліткового віку та психоемоційної здатності класу в підборі матеріалу.

Узагальнюючі перераховані вище умови визначили, що для вчителя важливо зрозуміти індивідуальні особливості кожного учня, забезпечуючи «його власною траєкторією розвитку», щоб він в повній мірі міг розкрити свій потенціал, проявити обдарованість. І досягти цього можна через створення системи індивідуальних диференційованих завдань на уроці та відповідних їй критеріїв оцінювання, позитивного атмосфери, якісного педагогічного супроводу, динаміки уроку за рахунок чергування різних форм роботи та розуміння учнями цінності свого трактування або ідеї, яку поважають інші.

Для перевірки ефективності методики інтегрованих занять музичного мистецтва у формуванні пізнавального інтересу підлітків здійснювалась дослідницько-експериментальна робота з проведенням зрізів - констатувального, формувального та підсумкового. Рівні сформованості пізнавального інтересу підлітків схарактеризовано як високий, середній та низький та визначено у таблиці 2.2. Показники ж сформованості вивели у таблиці 2.1.1.

Для вивчення стану розвитку пізнавального інтересу підлітків та її спрямованості було упорядковано діагностичну роботу на основі психолого-педагогічних методик, що мали комплексне спрямування, були адаптовані до

вікової категорії учнів-підлітків і проведені з урахуванням специфіки інтегрованого уроку музики.

Взявши до уваги методичну літературу в сфері музичного мистецтва, ми проаналізували вже розроблені та найбільш ефективні методами для формування пізнавального інтересу підлітків на інтегрованих уроках музичного мистецтва:

- Метод спостереження за музикою, роздуму про неї та співпереживання, запропонований представниками радянської педагогіки - Б. Асафєв, Д. Кабалевський та Н.Ветлугіна.
- Метод О. Радиної «Що є спільного та подібного?».
- Метод створення мистецького процесу.

А також ми виокремили в окрему категорію методи, що є спроектовані із загально-педагогічних на актуальні в мистецькому просторі. Це:

- Мотиваційні (спрямовані на зацікавлення учнів процесом розуміння мистецтва).
- Навчально-розвивальні (спрямовані на розвиток асоціативно-образного мислення, уяви, спостережливості).
- Наочні (спрямовані до самовираження підлітків різноманітними засобами творчо-пізнавальної діяльності).
- Творчо-репродуктивні (спрямовані на узагальнення вивченого матеріалу та показують рівень набутих знань, вмінь та навичок).

Методика розвитку пізнавального інтересу підлітків на інтегрованих уроках музики зумовлена реалізацією організаційно-методичної моделі, яку склали: принципи інтеграції та педагогічні умови. Це дало можливість для реалізації творчих можливостей підлітків на уроках, застосування набутих знань та вмінь в практичній діяльності, свобода вираження власної думки, пропозиція нових ідей та творчий діалог між вчителем та учнями в мистецькому навчанні. Наявність такого результату показала високу сформованість стійкого пізнавального інтересу.

Динаміка результатів дослідження виявила наступне: кількість учнів з високими показниками рівня розвитку креативності підлітків ЕГ зросла до 24% (учня), тоді як у КГ цей показник досягнув відповідно 13% (57 учнів). У ході формувального етапу експерименту зменшилася кількість учнів ЕГ з низьким рівнем креативності (27% – 38 учнів).

Цілеспрямоване і поступове впровадження інтегрованого навчання у процес музичного виховання сприяло позитивним якісним змінам у розвитку пізнавального інтересу підлітків та підтвердило ефективність створеної методики.

Отже, мета наукового пошуку досягнута, поставлені завдання виконано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдулина, О.А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образование* [Текст] М. : Просвещение, 1984. 208 с.
2. Актуальні питання мистецької освіти та виховання, 2016, Випуск 2 (1) с. 121.
3. Актуальні питання мистецької освіти та виховання, 2013, Випуск 1 (1) с. 176.
4. Антонов Н. С. *Інтеграційна функція навчання* К.: Освіта, 1989. 304 с
5. Арнхейм Р. *Мистецтво та візуальне сприйняття*. Харків. 2015.
6. Алюшин Р. Е. *Подготовка будущего учителя к осуществлению интегративного подхода в процессе преподавания дисциплин естественно-научного цикла : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Алюшин Роман Евгеньевич*. Курск, 2003. 181 с.
7. Бабанский Ю.К. *Анализ эффективности современного урока // Народное образование*. 1989. № 9. С. 7-9.
8. Беляев, М. Ф. Д. И. Писарев об интересе [Текст] / Иркут. гос. пед. ин-т. - [Иркутск] : Иркут. обл. гос. изд-во, 1990. С. 83-133.
9. Бех І. Д. *Виховання особистості: підруч. К., 2008. 848 с.*
10. Бібік Н. М., Вашуленко М. С., Мартиненко В. О., Коваль Н. С., Прищеп О. Ю. *Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи: монографія*. Київ : Пед. думка, 2014. 346 с.
11. Буцорога А.О., Онофрійчук Л.М. *Розвиток професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі музично-театральної діяльності школярів. Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя : зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю « (VIII школа методич. досвіду) м.Вінниця, 24-25 листопада 2020 р., С.52-55.*
- 12.

13. В. О. Сухомлинський. Вибрані твори в п'яти томах. Том другий. Сто порад учителеві. Видавництво "Ранок", 1996, стор. 465 -466.
14. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. 3-тє вид., випр. і доп. Київ: Каравела, 2014. 400 с.
15. Волювач Е. В. Формирование мотивации в обучении школьников [Текст] / Е. В. Волювач // Современное состояние данной проблемы, перспективі развития: Сб. науч. трудов по материалам науч.-практ. конф. - Краснодар-Геленджик, 2004. Вып. 2. С. 435-441. (0,3 п. л.)
16. Гербарт Й. Ф. // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ.
17. Давыдова М. А. Уроки музики: 1-4 класи. М.: ВАКО, 2008. -288 с.
18. Данилюк Д. Я. Учебный предмет как интегрированная система // Педагогика. 2001.
19. Дерябин, В. С. Чувства, влечения, эмоции. О психологии, психопатологии и физиологии эмоций; под ред. О. Н. Забродина М.: ЛКИ, 2010. 224 с.
20. Дітріх, Шарль; Пул, Джонель; Пул, Кен. "Інтеграція мистецтв у підготовці вчителів: навчання вчителів" (PDF). Інститут наук про освіту ERIC, 2015.
21. Дронова О. О., Марценішева Н. Т., Бутовська Л. Л., Ковальова О. Сприймати світ як учені та митці // Дошкільне виховання: щомісячний науково-методичний журнал МОН України для педагогів та батьків. №3(871), березень. 2014. С. 6-11.
22. Здравомыслов А. Г. Потребности. Ценности. М.: Политиздат. 1986.
23. Зотов, Ю. Б. Организация современного урока: кн. для учителя; под ред. П. И. Пидкасистого. М.: Просвещение, 1987. 144 с.
24. Іванчук М. Г. Інтегроване навчання: сутність та виховний потенціал. (Виховання особистості молодшого школяра в умовах інтегрованого підходу до навчання). Чернівці: Рута, 2004. 359 с.

25. Ільченко, В. Р. (Ред.). (2019). Технології інтеграції змісту освіти, зб. наук. пр. Всеукр. круглого столу “Інтеграція змісту освіти в профільній школі”, 17 квітня 2019 р. (Вип. 11). Полтава: ПОІППО.)
26. Інтегративний та компетентнісний підхід до викладання предметів. Методичний альманах. Таврійськ : ЗОШ № 5, 2017. 109 с
27. Кабалевський Д.Б. Як розповідати дітям про музику? К.: Муз. Україна, 1982.
28. Кабалевский Д. Б. О музыке и музыкальном воспитании. Книга для учителя. М. : Книга, 2004. 192 с.
29. Казанцев, И.Н. Урок в школе. М., 1956. 106 с
30. Калягин Ю. М. Интеграция школьного обучения / О. Л. Алексенко // Начальная школа. 1990. № 9. С. 28.
31. Козловська І. М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: дидактичні основи : монографія / За ред. С. У. Гончаренка. – Львів: Світ, 1999. 302 с.
32. Коменський Я. А. / Є. І. Коваленко // Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. К. : Юніком Інтер, 2008. С. 407-408.
33. Кондратенко Г.Г. Формування творчих здібностей підлітків у позаурочній роботі засобами музичного мистецтва // Наук. записки: Зб. наук. статей НПУ імені М. Драгоманова. Вип. 59. К., 2005. С.78-84.
34. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів ; [монографія] 2-ге вид., доп. Харків : Харк. держ. пед. ун. ім. Г. С. Сковороди : О.В.С., 2000.
35. Марчук Ж.С. Методи навчання мистецтва молодших школярів у НУШ. Мистецтво та освіта. 2019. № 2. С. 24–29.
36. Масол Л. М. Концепція загальної мистецької освіти // Мистецтво та освіта. 2004. № 1. С. 2–5
37. Масол, Л. М. Методика навчання мистецтва в основній школі : метод. посіб. для вчителів / Людмила Масол. К. : Шк. світ, 2012. 125, [1] с. : табл.

(Бібліотека "Шкільного світу" - Шкільний світ. Бібліотека) Сер. засн. у 2003 р.

38. Методи, форми, засоби керування дитячою творчістю : методичні рекомендації / [за заг. ред. І. В. Воронюк]. Херсон : РІПО, 2010. 65 с.
39. Морозова, Н.Г. Учителю о познавательном интересе. М.: Просвещение, 1997.
40. Онофрійчук Л.М., Кравцова Н.Є. Художньо-педагогічні технології в музичній освіті: навчально-методичний посібник. Вінниця. 2021. 186 с.
41. Онофрійчук Л.М., Ігнатська І.Н., Маліновська Л.В. Формування міжособистісної комунікації учнів підліткового віку засобами музичної терапії. Інноваційні технології. Ч.1. Вип. 25. Одеса. 2020. С.96-99.
42. Онофрійчук Л.М. Розвиток пізнавальної активності школярів в умовах сценічно-ігрової діяльності // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців // Зб. наук. пр. Вип. 32 Київ-Вінниця: ТЦВ фірма «Планер», 2012. С. 140-147.
43. Онофрійчук Л.М., Сушкевич Л.В. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх вчителів музичного мистецтва до педагогічної практики в середніх навчальних закладах // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. праць випуск 46 /Редкол. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. С. 135-140.
44. Онофрійчук Л.М. Формування творчих умінь підлітків засобами музичного театру ляльок: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2009. 237 с.
45. Печерська Е. П. Роль курсу «Методика музичного виховання» у професійній освіті майбутнього вчителя музики // Науковий вісник. Одеса 2003. — Вип. 12. С. 144-149.
46. Психология. Словарь / под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Политиздат, 1990. с. 146.

- 47.Резниченко, Н. А. Счастливые минуты вдохновения : (Школьный театр поэзии в судьбе учителя и его учеников) [Текст] // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 2004. № 12. С. 9-12.
48. Резніченко Н.І. Нестандартні уроки української мови в 2 класі // Початкове навчання. 2006 (лютий). № 6(82). С. 10
- 49.Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі: навч.- метод. посіб. 2-ге вид., доп. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2000. 216 с. 3 ст.
- 50.Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: навч.-метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2011. С. 633.
- 51.Рудницька О. П. Педагогіка загальна та мистецька : навч. пос. – Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2005. 360 с
- 52.Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів К.: Генеза, 1999. 368 с.
- 53.Сердюкова М. С. Интеграция учебных занятий в начальной школе / Начальная школа. 1994. № 11. С. 45-49.
- 54.Стеценко І. Фрактали: математика, мистецтво, винахідництво
Впроваджуємо STREAM-освіту / І. Стеценко // Дошкільне виховання. – 2016. № 1. С. 8-9.
- 55.Сухомлинський В.А. Серце отдаю детям. Киев : Рад. школа, 1992. 244 с.
- 56.Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей: М.: Наука, 2003.
- 57.Удич З. Середовищний підхід у впровадженні інклюзивної освіти в середній загальноосвітній школі // Наукові записки. Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова. Серія: Педагогіка. Київ, 2017. Вип. 3. С. 126-134
- 58.Фельдштейн Д.И. Психологические основы общественно полезной деятельности подростков. Москва : Просвещение, 1982. 224 с.
59. Шацкий С. Т. Педагогические сочинения в 4-х т. Москва. Просвещение. 1964. Т. 2. 476 с.

60. Щукина Г. И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся. М. : Педагогика, 1988.
61. "Випуск сили мистецтва - вивчення мистецької освіти в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні". ЮНЕСКО Бангкок. [Електронний ресурс.] Режим доступу: /integrovane-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhodychastyna-2/)
62. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи (Частина 2) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nus.org.ua/articles> Интересы.
63. Лозінська А. Розвиток інтересу до музики в учнів у процесі взаємодії загальноосвітньої та музичної шкіл. Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах СНД: матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. (29–30 грудня 2013 р.). Переяслав-Хмельницький. [Електронний ресурс.] Режим доступу: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/834>
64. Методи педагогічних досліджень // Бібліотека онлайн – Київ : МОН, 2007. – [Електронний ресурс.] Режим доступу: <http://www.readbookz.com/book/>
65. Нашим основним завданням є реформа змісту освіти. Лілія Гриневич [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/news/usinovivni-novini-2016-05-19-nashim-osnovnim-zavdanniyam-e-reforma-zmistu-osv1905>
66. Пізнавальний інтерес учнів та його формування : Реферат. «Освіта. ua». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/psychology/>. – Дата з екрану 17.04.2018
67. Ральф Тайлер, «Восьмилетнее исследование» (1933–1941) [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://360wiki.ru/wiki/Eight-Year_Study.
68. Barrett, Peter, Fay Davies, Yufan Zhang, and Lucinda Barrett, 'The Impact of Classroom Design on Pupils' Learning: Final Results of a Holistic, Multi-Level Analysis', *Building and Environment*, 89 (2015), 118–33

[Електронний ресурс.] Режим доступу:
<https://doi.org/j.buildenv.2015.02.013>

69. Bellisario, K. & Donovan, L. (2012). *Голоси з місця: Погляди вчителів на актуальність інтеграції мистецтв*. Кембридж, Массачусетс: Університет Леслі. ArtsEdSearch. [Електронний ресурс.] Режим доступу:
<https://web.archive.org/web/20171005152205/http://www.artsedsearch.org/summaries/voices-from-the-field-teachers%E2%80%99-views-on-the-relevance-of-arts-integration>
70. Mannheim, Karl (1952). "The Problem of Generations". In Kecskemeti, Paul (ed.). *Essays on the Sociology of Knowledge: Collected Works, Volume 5*. New York: Routledge. p. 276–322.
71. Mathison, S. & Freeman, M. (1997). *The Logic of Interdisciplinary Studies*. Chicago: American Educational Research Association.
72. Rodrigues, Pedro F. S., and Pandeirada, Josefa N. S., 'When Visual Stimulation of the Surrounding Environment Affects Children's Cognitive Performance', *Journal of Experimental Child Psychology*, 176 (2018), 140–49
[Електронний ресурс.] Режим доступу:
<https://doi.org/10.1016/J.JECP.2018.07.014>
73. Luidmyla Onofriichyk, Alena Leshchenko, Iryna Stetsenko, Lesia Vysochan. The principle of clarity as a method of teaching special disciplines in higher education. *Journal of Critical Reviews*, 7 (13), 119-121.